

Erfgoed Magazine Alkmaar

Zomer 2021 nr. 61

Archeologe Nancy de Jong voedt Simone van der Vlugt voor nieuwste boek

“Toevallig dat wij op hetzelfde moment bezig zijn met Floris V”

Simone van der Vlugt, Nederlands bekendste bestseller-auteur van historische romans (en meer), is bezig met een boek over Floris V dat volgend jaar zomer verschijnt. Daarbij laat ze zich voeden door de nieuwste inzichten van stadsarcheologe Nancy de Jong, die door haar kastelenonderzoek (samen met haar mede promovendus Rob Gruben) steeds meer ontdekt over deze dertiende-eeuwse Graaf van Holland. Een dubbelinterview met twee gepassioneerde vakvrouwen, die elkaar vonden in hun liefde voor geschiedenis en bij wie elke vriendschappelijke ontmoeting eindigt in een historische beschouwing: “Drinken we een borrel op het Waagplein, dan gaat het al snel over dat wat er onder het plein ligt.”

Simone: “Het is eigenlijk heel toevallig dat wij op hetzelfde moment met hetzelfde onderwerp bezig zijn. En nee, we hebben elkaar niet hierdoor leren kennen. We kennen elkaar al langer. Om precies te zijn sinds 2018, toen we allebei op het Dalton college waren om een lezing te geven. Ik schoof toen bij Nancy aan en het klikte. Ja, wat wil je, als je allebei zo’n passie hebt voor geschiedenis! En ik had eigenlijk ook wel archeoloog willen worden. Dus vanaf dat

moment hielden we contact en ging ik ook af en toe stiekem mee naar een onderzoek. Intussen was ik me aan het verdiepen in Floris V. Daar wilde ik iets mee. Ik was al tien jaar bezig maar had nog geen verhaal. Tot ik op een gegeven moment weer nieuwe informatie vond. Dat was drie jaar geleden. Toen durfde ik het wel aan. Dus ik vertelde Nancy dat ik een boek ging schrijven over Floris V.”

Nancy: “Dus ik meteen: ‘dat is ook toevallig! Ik zit middenin de verhalen rond Floris V!’ Ik was net bezig me verder in de kastelen te verdiepen. Zowel hier, voor de gemeente Alkmaar, als voor mijn promotieonderzoek (zie ook onze eerdere artikelen over het onderzoek naar de kastelen). Mensen denken vaak dat ik iemand ben die helemaal gek is van kastelen maar ik moet eerlijk bekennen dat ik zelf vóór 2018 ook nog nooit een voet had gezet op de terreinen van de voormalige kastelen in Oudorp. Misschien ook omdat de dertiende eeuw, als het gaat om historische bronnen en aardewerk, nou niet de meest tot de verbeelding sprekende periode was...”. Simone: “Het is misschien ook een beetje ondankbaar omdat er zo weinig van over is. Kijk, daar heeft een kasteel gestaan. Ja, het is nu weg...”

Lees verder op pagina 8 >

11 en 12 september Open monumentendag

Zoals elk jaar, is het tweede weekend van september weer het Open Monumentendagweekend in Alkmaar. Op zaterdag 11 september in Alkmaar & Oudorp en op zondag 12 september in Schermer, Graft & De Rijp. Twee dagen lang, gratis open monumenten, leuke activiteiten, waaronder Verhalen in de Buitenlucht, en een prikkelend programma voor kinderen. Net als vorig jaar, zijn er ook verschillende manieren om de dag digitaal te beleven. **Lees verder op pagina 2 >**

Meld u aan voor de digitale nieuwsbrief met daarin de uitgebreide artikelen op erfgoedalkmaar.nl

Doe, beleef en bewonder op Open Monumentendag 11 en 12 september

“Alle vertrouwen in een tweede coronaproof Open Monumentendag-weekend!”

Het Open Monumentendagweekend gaat door! Een heel weekend waarin alles draait om monumenten in Alkmaar. Met zo'n zestig open monumenten, verhalen in de buitenlucht en een prikkelend programma voor kinderen. Het wordt een tweede coronaproof Open Monumentendagweekend en wegens het succes van vorig jaar, heeft het organisatie team er alle vertrouwen in!

Verhalen over transport in vroeger tijden bij de schuur van de Museummolen

Net als vorig jaar, hebben we in het Open Monumentendag-weekend te maken met beperkingen vanwege corona. Vandaar dat je de dag ook digitaal kunt mee beleven en dat er alleen monumenten open zijn waar de coronaregels in acht kunnen worden genomen. “Dat betekent dus dat helaas voor het tweede jaar het Stadhuis en bijvoorbeeld ook de Accijnstoren gesloten zijn op Open Monumentendag,” geeft het organisatie team aan. “Gelukkig zijn er nog een heleboel andere monumenten waar je veilig binnen kunt kijken op zaterdag of op zondag. Mede door het gebruik

van verschillende handige hulpmiddelen, zoals bijvoorbeeld zogenaamde stoplichtborden, maar, misschien nog wel belangrijker, ook dankzij de inzet van wel honderden vrijwilligers. En, net als vorig jaar, kun je Open Monumentendag ook meemaken vanuit je huis. Bepaal je route op openmonumentendag.nl, kies een monument en lees en beleef het digitaal. Van verschillende monumenten zijn er zelfs VR- ofwel 360-graden films. Die zijn echt de moeite waard!”

Verhalen in de buitenlucht

Vanwege het grote succes van vorig jaar, zijn er ook dit jaar veel buitenactiviteiten. Zo kun je op meer dan tien verschillende plekken luisteren naar een historisch verhaal. Het overzicht vind je op openmonumentendag.nl

QR-codes

Stippel je eigen route uit, langs tuinen, kerken, molens en andere monumenten van jouw keuze. Scan de QR-codes bij de monumenten. Zo heb je alle informatie via je mobiel beschikbaar.

Volg ook Open Monumentendag Alkmaar op Facebook en Instagram

Als eerste op de hoogte zijn van alle nieuwtjes en activiteiten? Volg ook Open Monumentendag Alkmaar op Facebook en Instagram.

Vive les Gueux is beide dagen weer van de partij

Coele kinderactiviteiten

Vroeger stopten de mensen hun afval in een kuil onder de grond. Ook kapot servies werd erin gegooid. Vroeger gebruikten ze ook vaak scherven om de grond steviger te maken. Dat afval vinden onze archeologen nu terug. Het vertelt hen de verhalen over vroeger. Over vrijfhonderd jaar vinden ze als het goed is geen afval van ons terug in de grond. Want wij maken er iets nieuws van. En zo heeft ook ons afval zijn eigen verhaal.

- 1. Bouw je eigen monument.**
Maak een bouwwerk van afvalkarton. Jij bent de architect!
- 2. Pers een monumentale munt.**
Van plastic doppen die je verpulvert op een fiets
- 3. Archeologische scherven plakken.**
Plak de oude scherven weer aan elkaar. Wat wordt het?
- 4. Mega puzzel Leg een reuzen monumentenpuzzel.**
Je kunt kiezen uit 8 verschillende puzzels!
- 5. Kijk je ogen uit in Virtual Reality.**
Stap met 3D bril, de Virtual Reality Wereld binnen van Alkmaarse monumenten!

Verder in dit nummer

Archeologisch onderzoek boerderij in Graft	4
Bob Kiel schrijft boek over rol van Leeghwater	5
Dieselmemaal maakt jongeren enthousiast voor techniek	6
Een opgraving in een achtertuin aan de Voordam	7
Vervolg Simone van der Vlugt en Nancy de Jong	8
Transcriptiewerkgroep Regionaal Archief vertaalt oude stukken	10
Bewoners Oudegracht laten sierplafond opknappen	11
Bijzondere bodenvondsten: gordelriem	12

Bekijk meteen de digitale nieuwsbrief met de volledige verhalen

Digitale kaart en actueel programma online

Een digitale plattegrond, het actuele programma en de meest recente informatie vind je op openmonumentendagalkmaar.nl.

Net als vorig jaar, kan het programma, wegens coronabeperkingen, wijzigen tot het laatste moment. Houd daarom de website in de gaten.

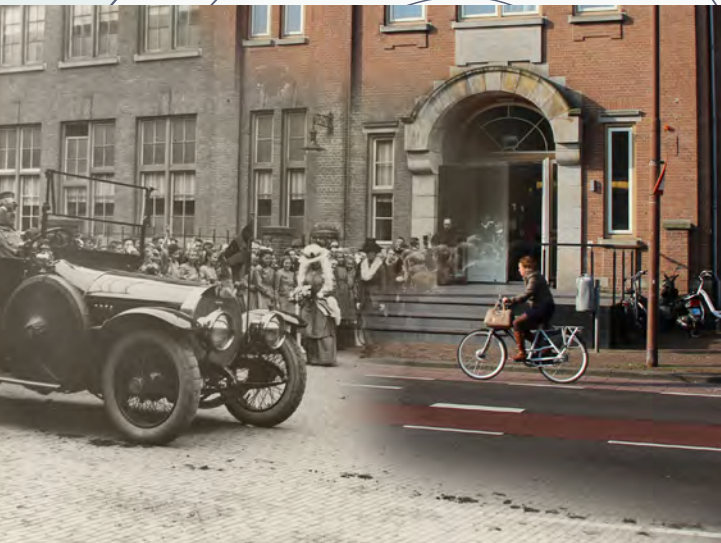

TIMEWARP: DE OUDE AMBACHTSCHOOL

Kunstuitleen open op Open Monumentendag

Dit monumentale gebouw aan de Bergerweg is in de jaren 1912/1913 gebouwd als ‘ambachtsschool voor Alkmaar en omstreken’ naar een ontwerp van de Alkmaarse architect Leguit en de landelijk befaamde architect Hanrath. Sinds 2010 huist hier het Centrum van Kunst en Erfgoed, met onder meer Regionaal Archief Alkmaar, het Archeologisch Centrum van de vakgroep Erfgoed Alkmaar en de Kunstuitleen. De foto uit 1920 in deze Timewarp is genomen tijdens een bezoek van Koningin Wilhelmina aan Alkmaar. Het nog steeds tot de verbeelding sprekende gebouw is (deels) geopend op Open Monumentendag, zaterdag 11 september. Tussen 10.00 en 17.00 uur houdt de Kunstuitleen open huis.

Meer timewarps van Regionaal Archief Alkmaar zijn te zien in een album op Flickr: <http://bit.ly/timewarps>

Archeologisch onderzoek legt geschiedenis bloot van voormalige stolp in Graft

Koolstofonderzoek zal uitwijzen of er bebouwing was vóór de 17e eeuw

Aan de Raadhuistraat 57 in Graft staat de kersverse stolpboerderij van Mariët en Hans Geerlings. In augustus vorig jaar, na de sloop van de voormalige stolp, deden onze archeologen hier een veldonderzoek. Belangrijkste vraag was wat nou het werkelijke bouwjaar was van de gesloopte stolpboerderij. En of er nog resten van voorgangers van dit bouwwerk in de ondergrond zouden zitten. Dat laatste bleek zeker het geval. Naast een grote hoeveelheid aardewerk uit de dertiende en veertiende eeuw. Maar nog niet alle vragen zijn beantwoord. Het wachten is nog op de resultaten van een zogeheten koolstofonderzoek.

Uitsnede uit de kadasterkaart van 1811-1832 van de omgeving. Het nieuwe huis staat nu op de plek van het kruisje.

Volgens de kaart van Johannes Dou is er al zeker sinds de zeventiende eeuw bebouwing op deze plek. Ook op de kadastrale minuut (1811-1832) is te zien dat er twee boerderijen gestaan hebben op de plek waar nu gebouwd gaat worden. Eén van die boerderijen stond op de plek van de opnieuw gebouwde stolp. Nadat de bebouwing tot het maaiveld gesloopt was, is de bouwput archeologisch onderzocht. Al vrij snel werd, naarmate we dieper in de bodem kwamen, een brokkige verweerde veenlaag aangesneden. Hierin troffen we veel dertiende- en veertiende-eeuws aardewerk aan.

Spaarboogfundering voor- en zijgevel.

Poeren op paaltjes

In deze veenlaag waren ook de oorspronkelijke poeren ingegraven, die de vierkantsconstructie van de stolp ondersteunen. In de wanden van de opgravingsput, die in feite een dwarsdoorsnede laten zien van de bouwgeschiedenis op die plek, troffen we resten van zijgevels aan uit verschillende periodes. Op een dieper niveau was goed te zien dat de zijgevel ooit gefundeerd was op zogeheten spaarbogen, een boogconstructie waarmee je als het ware stenen uitspaart. Datzelfde troffen we aan bij een deel van de voorgevel. De stenen uit de zijgevel waren overigens dezelfde als die van de fundering van het vierkant en dat zou kunnen betekenen dat ze van dezelfde bouwphase zijn.

Groepjes van palen waarop het vierkant steunde.

Duidelijk was dat er in het verleden veel verzakkingen zijn geweest op de plekken van de poeren. De poeren waren gefundeerd op planken met daaronder een regelmatig grid van paaltjes. Hier zijn monsters van genomen voor dendrochronologisch (jaarringen) onderzoek en C14 ofwel koolstofonderzoek. Beide methoden kunnen helpen om bepaalde materialen te dateren. Maar er kan veel meer waardevolle informatie uit komen. Het is dus nog even wachten op de uitslag.

Nancy de Jong, archeoloog

Lees meer, over onder meer de inpandige waterput, de voormalige koeienstal en het vervolg van dit onderzoek op erfgoedalkmaar.nl

Bob Kiel schreef boek over de werkelijke rol van Leeghwater

“Hij was vooral molenmaker en opzichter”

Het grootste deel van zijn leven woonde voormalig journalist en communicatieadviseur Bob Kiel in Grootchermer. In een gebied dat ooit door mensen werd gemaakt. En dat door de eeuwen heen verbonden is met de naam Leeghwater. Kiel vroeg zich af wat deze Jan Adriaensz Leeghwater nou werkelijk had gedaan voor het Schermereiland en schreef er een prachtig boek over. Hij vertelt zijn verhaal op zondag 12 september in de buitenlucht aan bezoekers van Open Monumentendag. Wij gingen alvast met hem in gesprek: “Het grappige is dat eeuwen later nog altijd wordt gedacht dat Leeghwater één van de belangrijkste waterbouwkundigen van Nederland is geweest.”

Bob Kiel, die sinds enkele jaren in Avenhorn woont, werd geboren in Grootchermer en heeft daar zestig jaar van zijn leven gewoond: “Ik ben ook voorzitter van de Stichting Raadhuis Grootchermer dat in de weekends open is voor publiek. Ik merkte daar dat mensen bij rondleidingen erg geïnteresseerd waren in de verhalen. Daarbij kom je natuurlijk ook steeds de naam Leeghwater tegen. Op een gegeven moment vroeg ik me af wat die man nou echt gedaan had. Dus ik ben gaan schrijven om ook dat verhaal te kunnen vertellen.”

En wat bleek die Leeghwater nu uiteindelijk voor een persoon te zijn?

“In elk geval was het iemand die, waarschijnlijk onbewust, heel goed voor zijn eigen PR heeft gezorgd. Zijn naam wordt nog altijd genoemd. Terwijl hij echt niet de hoofdrol heeft gespeeld in de droogleggingen destijds. Toch wordt eeuwen later nog altijd gedacht dat Jan Adriaensz Leeghwater één van de belangrijkste waterbouwkundigen van Nederland is geweest. Maar mijn boek gaat dus over wat hij nou werkelijk deed. En het leuke is dat je daar nog heel veel van kunt terugzien in het landschap: de droogmakerijen, de molens waar hij aan werkte, het raadhuis in De Rijp dat hij ontwierp, maar bijvoorbeeld ook het eerste carillon in De Rijp.”

Judith Flapper

Lees het complete interview met Bob Kiel op erfgoedalkmaar.nl

Boek bestellen?

Het boek *Land van Leeghwater, door mensen gemaakt* is voor € 14,95 plus verzendkosten te bestellen via boekleeghwater@ziggo.nl. Het is ook te koop bij onder meer Museum In 't Houten Huis, Stedelijk Museum Alkmaar, Raadhuis Grootchermer, de VVV's in Alkmaar en De Rijp en verschillende boekwinkels in Alkmaar en omgeving.

Leeghwaterverhaal op Open Monumentendag

Nieuwsgierig geworden naar het verhaal over Leeghwater en het boek van Bob Kiel? Bob vertelt zijn verhaal in het kader van ‘Verhalen in de buitenlucht’ op Open Monumentendag, zondag 12 september, zowel 's morgens als 's middags, bij het raadhuis van Grootchermer. Zie voor tijden en het complete programma van het Open Monumentendagweekend: openmonumentendagalkmaar.nl

“Leeghwater heeft, waarschijnlijk onbewust, heel goed voor zijn eigen pr gezorgd”.

Tip

De Rijp heeft sinds enige tijd zijn carillon terug. Op zondag 12 september, tijdens het Open Monumentendagweekend, zal beiaardier Christiaan Winter het carillon bespelen, afgewisseld met verhalen in de buitenlucht over het carillon.

Het Raadhuis in De Rijp (ook open op 12 september) was een ontwerp van Leeghwater (Foto uit het boek, Elsbeth Pilz).

Dieselmemaal Overdie maakt jongeren van nu enthousiast voor techniek

“Dit is een dieselmotor waar je alle onderdelen van ziet”

Het dieselmemaal J. Leegwater aan de Cort van der Lindenkafe in Alkmaar vierde vorige maand een feestje. In aanwezigheid van Zita Pels, gedeputeerde van de provincie Noord-Holland, werden maar liefst drie gedenkwaardige feiten gevierd. Het dieselmemaal schakelde, na 108 jaar, over van fossiele brandstof naar, veel duurzamere, plantaardige olie. Verder kwam de nieuwe website dieselmemaalalkmaar.nl online. En steeds meer scholen in de omgeving gebruiken de motor in het dieselmemaal in hun lessen over techniek: “Zo helpt het erfgoed van toen om jongeren van nu te interesseren voor techniek!” Het dieselmemaal is ook geopend voor publiek op Open Monumentendag, zaterdag 11 september.

Het Dieselmemaal is ook open op Open Monumentendag 11 september. Foto: Erik Boschman

Het dieselmemaal van de Achtermeer en de Overdiepolder is gebouwd in 1913. Vervolgens hield het tot 1988, dus 75 jaar lang, het waterpeil op orde in de oudste polder van Nederland. In dit gemaal staat één van de weinige nog werkende dieselmotoren uit de eerste serie die nog is ontworpen door Rudolf Diesel, de uitvinder van de dieselmotor. De motor drijft een centrifugaalpomp aan die bijna 2.000 m3 water per uur verwerkt.

“Dat is toch prachtig, dat het erfgoed van toen kan helpen om jongeren van nu te interesseren voor techniek.”

Dieselmemaal in het onderwijs

En dat is één van de dingen waarmee het gemaal zich vandaag de dag nog bijzonder nuttig maakt, vertelt André Bakker, vice voorzitter van de Stichting Adapt die het gemaal in beheer heeft: “Wat uniek is aan dit gemaal, is dat je nog zo goed kan zien hoe een verbrandingsmotor werkt. Er is steeds meer belangstelling voor

Rob Verhagen (archieffoto).

vanuit het onderwijs. We krijgen leerlingen op bezoek van het PCC Oosterhout aan de overkant en de PCC-leerlingen van de HAVO en VWO aan de Blekerskade. Dit is immers een motor waar je alle onderdelen gewoon van ziet. Dat heb je tegenwoordig niet meer. Terwijl het principe van een dieselmotor nog steeds hetzelfde is.” “Dat is toch prachtig, dat het erfgoed van toen kan helpen om jongeren van nu te interesseren voor techniek! Wat dat betreft heb ik trouwens nog een leuk nieuwtje! We hebben Emile Roemer als voormalig leerkracht bereid gevonden om mee te werken aan een aantal Youtube-clips. Daarmee hopen we veel meer jongeren enthousiast te maken voor een carrière in de techniek.”

Duurzame brandstof

Tijdens de feestelijke bijeenkomst in juli werd ook de historische omschakeling gevierd van het dieselmemaal van fossiele diesel naar plantaardige olie. Dankzij een sponsorcontract met GP Groot Brandstoffen en Oliehandel kan het dieselmemaal voorlopig zijn werk blijven doen, maar dan met duurzame brandstof.

[Lees verder op erfgoedalkmaar.nl](#)

Open Monumentendag

Nieuwsgierig geworden naar het dieselmemaal? Het is gratis te bezoeken op Open Monumentendag, zaterdag 11 september, van 10.00 tot 17.00 uur. Kijk voor meer informatie (en openingstijden) op [dieselmemaalalkmaar.nl](#)

Het programma voor het Open Monumentendag-weekend is te vinden op [openmonumentendag.nl](#)

Het principe van een dieselmotor is nog altijd hetzelfde. Foto: Rob Verhagen

Onder de rook van de waagtoren, tegenover de brug naar het Waagplein, staat het pand Voordam 9, het huis van Cassandra van der Hoek en Wim van Helden. Een pand met een witgeschilderde lijstgevel en een winkelpui op de begane grond. De eigenaren zijn druk bezig met plannen voor renovatie van het pand, inclusief de achtertuin. In feite waren ze al begonnen om daar een leuke stadstuin van te maken, toen ze, bij het verwijderen van een oude boom, op een ondergrondse holte stuitten. Dat bleek een oude beerput te zijn waaruit vonden naar boven kwamen tot aan het begin van de zeventiende eeuw. Archeoloog Rob Roedema doet zijn verhaal.

De eigenaren, Cassandra en Wim hadden al een twintigste-eeuwse septic tank gevonden en een grote waterkelder bij het woonhuis. En tijdens het opruimwerk hadden ze al een heleboel scherven en andersoortig gebruiksgoed verzameld met het plan om er later misschien nog iets mee te doen. Tot ze in de meest zuidoostelijke hoek van de tuin een ongeveer 30 jaar oude boom weghaalden. Toen stuitten ze op een rond bakstenen gewelf dat onder hun voeten wegbrokkelde waardoor een grote holte in de grond ontstond. Precies op dat moment kwam de gemeentelijke bouwhistoricus Odwin Ralling langs om de plannen voor de komende verbouwingen te bespreken. Hij maakte het echtpaar enthousiast voor verder archeologisch onderzoek.

Oude beerput

Direct de volgende dag stond ik voor de deur om vast te stellen dat de eigenaren hier op het gewelf waren gestuit van een oude beerput die deels was dichtgegooid. We spraken af om de beerput aan een nader onderzoek te onderwerpen. Dus in de eerste week van juni, gingen collega Nancy de Jong en ik, samen met vrijwilligers Cees Tiebie en Sjaak Waterlander aan de slag. Samenvattend kunnen we concluderen dat het gebruik van de beerput gestart is rond 1620.

Rob Roedema in actie in de beerput

Spontane opgraving in een stadstuin

Bewoners Voordam stuitten op eeuwen-oude beerput

Cassandra van der Hoek, eigenaar van het pand, helpt bij het spoelwerk

Volgens Odwin Ralling, is het huis zelf van ongeveer 1570. Het kan dus zijn dat de put nog ouder is, maar uit de periode voor 1620 hebben we niets gevonden.

[Lees het complete verhaal, inclusief de ontdekking van de afgebeelde pijp met paard op erfgoedalkmaar.nl](#)

Rob Roedema, archeoloog

Vondst op vrijdag

Verschillende vondsten uit de beerput aan de Voordam zijn gedeeld op Facebook en Instagram in onze rubriek Vondst op Vrijdag. De rubriek is ook terug te vinden op [erfgoedalkmaar.nl](#) (Vondst op vrijdag)

Archeologe Nancy de Jong voedt Simone van der Vlugt voor nieuwste boek

“Toevallig dat wij op hetzelfde moment bezig zijn met Floris V”

< vervolg van pagina 1

Wapene Martijn

Nancy: “En er zijn weinig bronnen om uit te putten voor de juiste informatie. En de bronnen die er zijn, spreken elkaar vaak tegen. Ik was trouwens, na een tip die ik kreeg, aan het lezen in ‘Wapene Martyn’, een hekeldicht van Jacob van Maerlant over die tijd. Het gaat over de toenemende hebzucht van de adel en de daaruit voortkomende neiging om burchten te gaan bouwen en oorlog te voeren. Dat geeft wel weer leuke andere blik.” Simone: “En dan heb je het wel uit de mond van een dertiende-eeuwer. Van Maerlant is trouwens ook personage in mijn boek.” Nancy: “En je hebt natuurlijk ook Melis Stoke die over die tijd heeft geschreven.” Simone: “Maar die praatte naar de mond van Floris V.”

Spannende teksten

Nancy: “Toch is alles wat wij nu weten over de kastelen gebaseerd op de informatie uit de middeleeuwse rekeningen en het werk van Melis Stoke. Ik heb trouwens wel weer een stel nieuwe rekeningen uit het Nationaal Archief. Die krijg ik van Harry de Raad, gepensioneerd archivaris van Regionaal Archief Alkmaar die, samen met zijn transcriptiewerkgroep, zorgt voor de vertalingen van de teksten (zie ook het artikel over de transcripties van deze teksten op pagina 10). Deze keer zijn het rekeningen van de Baljuw. Met spannende teksten! Zo blijken er op de Nieuwburg allerlei mensen geëxecuteerd te zijn. In die rekeningen wordt natuurlijk vermeld wat daarvoor nodig is. Want dat kostte geld en dat moest verant-

(Een deel van) een visualisatie van kasteel de Nieuwburg in Oudorp

woord worden. Zo komt ook Jan de Hangman, ofwel de beul, regelmatig naar voren. De eerste rekeningen zijn trouwens van vijftig jaar na Floris. Maar het tijdsbeeld zal in die tijd niet veel veranderd zijn.”

Nancy: “Ik heb nu rekeningen van de baljuw, met spannende teksten!”

Queeste

Simone: “En daarmee voedt Nancy mij dus voor mijn boek. Als verhaal had ik bedacht om te beginnen bij Willem II, de vader van Floris. Willem is, toen Floris klein was, vermoord door West-Friezen bij Hoogwoud. Maar zijn lichaam was zoek. En Floris had zichzelf ten doel gesteld het lichaam van zijn vader te vinden.

Open Monumentendag

Tip: Op Open Monumentendag, zaterdag 11 september, vertelt Nancy de Jong, in het kader van ‘Verhalen in de buitenlucht’ over de verdwenen kastelen. ‘s Morgens op de kastelenterreinen in Oudorp en ‘s middags in het dertiende-eeuwse deel van de binnenstad (over ‘Willem II’). Zie voor meer informatie het programma op openmonumentendag.nl

Daarmee heb je dus meteen een queeste, die de rode draad is geworden van mijn boek. Het tweede deel van het boek gaat over Floris zelf. Over zijn tante Aleid (Aleida van Henegouwen) die de voogdij over hem had gekregen en over de mannen in zijn omgeving die maar wat graag de zeggenschap over dat jonge graafje wilde hebben. Verder heb ik nog een bastaardbroer verzonnen. Die zal er trouwens ook vast wel geweest zijn.”

“En toen moest ik dus informatie hebben. Over de toestanden met het Duitse rijk, met Vlaanderen met de West-Friezen. Daar moest ik alles van weten voordat ik kon beslissen wat ik weg zou laten en waar ik het dan wel over wilde hebben. Ik heb alle boeken besteld die mij mogelijk wijzer konden maken, al bleek de informatie ook vaak gedateerd. Maar gelukkig kreeg ik via Nancy weer nieuwe feiten en wetenswaardigheden. Heel handig is dat! Zo kan ik meteen de nieuwste inzichten verwerken in mijn boek.”

Kun je een voorbeeld noemen?

“Over de grootte van die kastelen bijvoorbeeld en de functie die ze hadden. En dat het dus niet Floris was die ze van de grond af opbouwde. Er waren al een soort voorgangers, zoals Nancy ze noemt. Iedereen denkt altijd dat het kasteel bij de Munnikenweg door Floris is gebouwd, maar dat is dus Willem II geweest.” Nancy: “Floris heeft ze alleen verbeterd.”

Simone: “Nu hoef je voor een roman natuurlijk niet altijd alleen met harde feiten te komen. Ik laat ook weleens dingen weg om het verhaal leesbaar te houden. En ik moet ook veel dingen zelf invullen, die in het echt waarschijnlijk iets anders zijn gegaan, maar ik blijf wel altijd zo dicht mogelijk bij de werkelijkheid. In het nawoord geef ik dan de ontbrekende informatie die ik in het verhaal zelf niet kon gebruiken. Als een soort extraatje. Ik merk dat mensen dat leuk en interessant vinden. Dit speelt zich natuurlijk allemaal af in de dertiende eeuw. En daar hebben we veel minder een beeld bij dan van bijvoorbeeld de zeventiende eeuw, waar ik al heel veel over heb geschreven.”

Simone: “Het verhaal moet geen geschiedenisles worden”

Nancy: “Ja, vanaf de zeventiende eeuw hebben we bijvoorbeeld schilderijen en bronnen die ook daadwerkelijk uit die tijd zijn. Dat scheelt heel veel.” Simone: “En dan is er die ontzettend verwarrende politieke situatie in de dertiende eeuw. Dat is best een struikelblok.

Het Koning-Willemsklooster aan de Pieterstraat, een stukje dertiende-eeuws Alkmaar. Vlakbij de Torenburgbrug. Simone: “Hier laat ik mijn personages bijvoorbeeld langs rijden”.

Daar moet ik wel wat mee, maar op zo’n manier dat het niet een belerend stukje informatie wordt. Het verhaal zelf moet dus geen geschiedenisles worden. Ik wil niet belerend zijn en ook niet te pas en te onpas strooien met verouderd taalgebruik. Dat staat misschien authentiek maar het moet wel leesbaar blijven. Al houd ik wel rekening met het woordgebruik. Zo zal ik niet snel een woord als baby gebruiken, dan schrijf ik liever zuigeling.”

Het boek verschijnt volgend jaar zomer. Waar ben je nu met schrijven?

Simone: “Op de helft. Willem is net dood en Floris is anderhalf jaar oud. Ik ben nu vooral bezig dat eerste deel netjes te maken, ook stilistisch. Ik zit al heel lang op de 46000 woorden. En het tweede deel over Floris en Aleid van Holland vraagt weer om heel andere research.”

Judith Flapper

[Lees het complete interview op erfgoedalkmaar.nl](http://erfgoedalkmaar.nl)

Boek van Henk ‘t Jong over de tombe van Floris

Onlangs verscheen in de serie ‘Tastbaar verleden’ van uitgeverij Omniboek, een boek over de tombe van Floris V in de Grote Sint Laurenskerk. Schrijver is Henk ‘t Jong en de titel is *De tombe van Floris V*. Het tragische einde van de graaf van Holland. Lees de recensie van Harry de Raad, gepensioneerd archivaris van Regionaal Archief Alkmaar, op erfgoedalkmaar.nl

Simone en Nancy op de Torenburgbrug, bij de Kooltuin, die verwijst naar het kasteel van Floris’ vader Willem II, dat het dichtst bij de stad stond.

Transcriptiewerkgroep Regionaal Archief helpt belangrijke informatie duiden

Middeleeuwse rekeningen onthullen geheimen van Oudorpse kastelen

Toen drie jaar geleden door geofysisch onderzoek duidelijk werd dat kasteel de Middelburg in Oudorp groter was dan altijd werd gedacht, startten Nancy de Jong en Rob Gruben voor hun promotieonderzoek een aanvullend onderzoek in het Nationaal Archief. Al snel werd duidelijk dat de middeleeuwse rekeningen in het archief van de graven van Holland informatie bevatten van onschatbare waarde. De eeuwenoude teksten waren alleen wel wat lastig leesbaar... Vandaar dat de onderzoekers een beroep deden op de leden van de transcriptiewerkgroep van het Regionaal Archief. Zij zorgden vervolgens voor het transcriberen, ofwel het omzetten van de oude geschriften naar leesbare tekst. Zo weten we nu niet alleen hoeveel geld de graven uitgaven aan onder meer onderhoud van de gebouwen, de stukken staat ook bol van de indirecte informatie over het leven in en rond het kasteel in die tijd.

Bij het nieuwe onderzoek naar de kastelen de Nieuwburg en de Middelburg hebben we gebruikgemaakt van middeleeuwse archiefbronnen. In rekeningen van de rentmeesters en baljuwen van Kennemerland en West-Friesland uit de veertiende en vijftiende eeuw bleek namelijk veel informatie aanwezig over het onderhoud van de kastelen en de bijbehorende gebouwen.

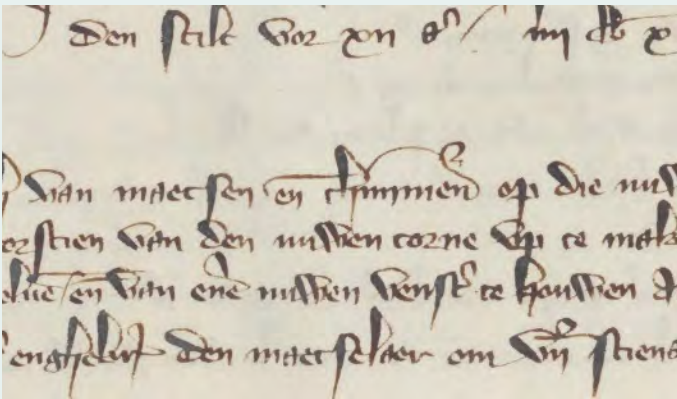
Meteen raak

Al op de eerste onderzoeksdag in het archief ontdekten we dat er een vermelding was van een barbacane, ofwel een versterkte toegangspoort, bij kasteel de Middelburg. Deze vermelding is voor zover tot nu toe bekend de vroegste en tot nog toe enige vermelding van een barbacane bij een Nederlands kasteel. Diezelfde dag hebben we een enorme hoeveelheid foto's gemaakt van de beschikbare rekeningen over de kastelen de Middelburg en de Nieuwburg. En hoewel de handschriften op zich duidelijk zijn, is het lezen ervan een kunst op zich. Vandaar dat de transcriptie-

Voorbeeld van een handschrift uit één van de grafelijke rekeningen, met de vermelding van een barbacane

werkgroep van Regionaal Archief Alkmaar in actie kwam. De transcriptiewerkgroep van het Regionaal Archief bestaat sinds 2007 en houdt zich bezig met het transcriberen van allerlei bronnen die van belang zijn voor de Alkmaarse geschiedenis. De leden van de groep hebben allemaal een cursus lezen van oud schrift gevolgd. Door het regelmatig transcriberen van oude teksten, houden zij hun leesvaardigheid op peil.

Een voorbeeld van een stukje tekst over de Nieuwburg in de baljuwsrekening van 1348-1351.

Schat aan informatie

De getranscribeerde teksten blijken een schat aan informatie te bevatten! Niet alleen weten we nu hoeveel geld de graven uitgaven aan het onderhoud van de gebouwen; de stukken staan ook bol van de indirecte informatie. Doordat allerlei zaken genoemd worden die onderhoud behoeven, ontstaat bijvoorbeeld een aardig idee van de ruimtelijke indeling van kasteel de Middelburg.

Lees het complete artikel met voorbeelden van de getranscribeerde teksten op erfgoedalkmaar.nl

Harry de Raad (gepensioneerd archivaris Regionaal Archief Alkmaar) en Nancy de Jong, archeoloog

Meer over transcripties

Lees meer over deze en andere transcripties van de werkgroep van Regionaal Archief Alkmaar op regionaalarchiefalkmaar.nl (onder verdieping/transcripties).

Bewoners Oudegracht laten sierplafond opknappen

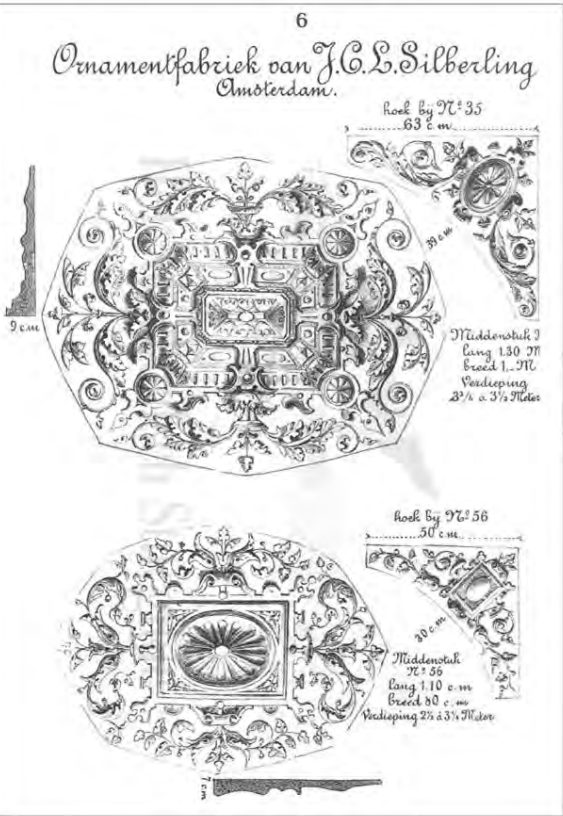
Eclectisch grachtenpand op historische plek

Het was nog best een klus, maar Hermine en Bob Heusy zijn blij dat ze het gedaan hebben: het sierplafond in de voormalige en-suite kamer in hun grachtenpand aan de Oudegracht is volledig gerestaureerd: "We willen originele elementen ook weer kunnen doorgeven voor de toekomst." Wij gingen op bezoek aan de Oudegracht en lieten ook onze bouwhistoricus Carolien Roozendaal haar licht werpen op het plafond en het pand aan de Oudegracht 207.

"Toen wij net in dit huis kwamen, hebben we het plafond al eens opgeknapt," vertelt Bob Heusy. "Dat heb ik toen zelf gedaan en dat was ik ook nu weer van plan. Nadat ik de kamer leeg had gemaakt, het behang had verwijderd en de vloer had afgedekt, is eerst de stukadoor aan de slag gegaan. Die was drie dagen bezig met scheuren repareren en gaten vullen. Vervolgens hebben we na overleg toch maar besloten om het werk af te laten maken door een schildersbedrijf. Dat werd de firma Schipper, ook van de Oudegracht. Maar die vond het resultaat nog niet optimaal. Hij wilde ook een speciale laag aanbrengen die scheurvorming en bladderen in de toekomst zou voorkomen.

Bob: "We willen deze originele elementen ook weer kunnen doorgeven voor de toekomst."

"Hermine: "Dat was wel heel leuk hoor, om de reactie van de schilder te zien op ons plafond. Die werd zo enthousiast! 'Oh, hier gaat mijn hart sneller van kloppen!' riep hij uit." Eigenlijk dachten wij altijd dat dit huis in 1914 was gebouwd, maar dat bleek alleen de erker te zijn. Het huis is waarschijnlijk ergens tussen 1840 en 1850 gebouwd. Het sierplafond zat er al in vanaf het begin."

Het voorbeeld uit de Silberling catalogus, dat is toegepast aan de Oudegracht 207.

De blik van de bouw-historicus

De Oudegracht is als nieuwe vestingsgracht gegraven in 1536. Maar ondanks de historische locatie is het pand zelf van veel jongere datum. Vanaf de late negentiende eeuw zien we dat de bouw steeds meer wordt geïndustrialiseerd. Er wordt meer gebouwd en de techniek schrijdt voort. Stucwerkplafonds worden samengesteld uit kant-en-klare ornamenten en niet meer door de stucwerker ter plaatse gemodelleerd. De Silberling catalogus geeft ons een mooi beeld van de verschillende stijlen die in die tijd werden toegepast. Alle achttiende-eeuwse Lodewijk-stijlen zijn vertegenwoordigd en in de catalogus van begin twintigste eeuw zie je ook de art-nouveau en art-deco opkomen. De opdrachtgever kon zo naar eigen

Van boven naar beneden:

Detail van het plafond.
Het huis met erker aan de Oudegracht.
Hermine en Bob Heusy zijn blij met hun opgeknapte plafond.

smaak zijn plafond en wanddecoraties kiezen, zoals hier ook is gebeurd. We herkennen vaker ornamenten uit de catalogus en zien dan soms ook stilistisch opvallende combinaties. Dat noemen we dan met een mooi woord eclectisch.

Voor de toekomst

De eigenaars zijn heel gelukkig met hun opgeknapte plafond. Hermine: "Wij hebben het huis gekocht van mijn ouders. Ik ben dankbaar dat zij het plafond destijds gehouden hebben."

Carolien Roozendaal (bouwhistoricus) en Judith Flapper (interview)

Lees het hele verhaal op erfgoedalkmaar.nl

Emmy Reijngoud en Gery Baars van de transcriptiewerkgroep thuis aan het werk (inzet: Harry de Raad)

Showen met een gordelriem

In ons onderkomen aan de Bergerweg in Alkmaar hebben we een speciaal leerdepot. Daarin staan wel honderden schoenen. Vaak delen van schoenen, maar ook een heleboel die, na enig gepuzzel, compleet bleken te zijn. Toch zijn er ook andere leervondsten! Zoals bijvoorbeeld deze gordelriem met een beslag van tin-lood.

De gordelriem is gevonden tijdens de grote opgraving aan de Langestraat 62-52, na de nieuwjaarsbrand van 2015. De riem is afkomstig uit de beerput van een leerlooierij of leerwerkplaats. Deze leerlooierij of leerwerkplaats zal hier gevestigd zijn geweest in de periode tussen 1300 en 1425. De betreffende beerput moet aangelegd zijn bij de bouw van een bakstenen huis omstreeks 1350/1375. Na de beëindiging van het leerbedrijf is de beerput gedempt.

beslagstukken zijn gemaakt van een tin-lood legering en hebben de vorm van een bloem. Als versiering en om de angelgaten te verstevigen. Hiervoor werd een gegoten hol buisje met aan de voorkant een zesbladig bloemetje in het angelgat aangebracht. Vervolgens werd het aan de achterkant plat geslagen.

Bloemenmode

Bloemvormen waren trouwens zeer in trek in de middeleeuwen. En riemen met beslagstukken werden gedragen door alle lagen van de bevolking. Dat konden riemen zijn met verguld zilver, messing, vertind ijzer of, zoals hier, een tin-lood legering. Met het licht erop zullen de riemen met de beslagstukken vaak mooi geschilderd hebben.

De riemen werden gedragen over de kleding en dienden ook vaak om er iets aan te hangen. Zoals bijvoorbeeld beurzen, messcheden en schrijf-etuis. Een riem was dan ook een belangrijk accessoire bij de kleding en een ultiem cadeau om aan een geliefde te schenken. Zo waren riemen versierd met een hart en letters die het woord 'AMOR' vormden niet ongewoon. Met zo'n versierde riem kwam je zeker goed voor de dag!

Karin Beemster, depotbeheerder

Literatuur: Willemsen, A. en Ernst, M. 2012, *Honderden...Middeleeuwse mode in metaal, sierbeslag op riemen en tassen uit de Nederlanden 1300-1600*

1 Het beslag in de vorm van een bloem.

2 Riembeslager uit Hausbuch der Nürnberger Zwölfbrüderstiftung, ca. 1425, Stadtbibliothek Nürnberg.

3 Zo werd een gordelriem gedragen. (Miniatur Frans afschrift Bergères, *Les secrets de l'histoire naturelle*, Robinet Testard, Département des Manuscrits Français).

Versiering

Onze gordelriem is gemaakt van dik rundleer en afkomstig uit de periode vanaf de tweede helft van de veertiende tot en met eerste helft van de vijftiende eeuw. De riem is 67 cm lang, 0,9 cm breed en 0,3 cm dik. De gordelriem moet oorspronkelijk langer zijn geweest. Hij is aan één uiteinde gescheurd en aan het andere uiteinde zit roestaanslag van het bevestigingsplaatje van de gesp, die overigens niet meer aanwezig is. De gordelriem heeft over de hele lengte drie diepe insnijdingen en drie zogeheten angelgaten (voor de pin van de gesp) met daarop drie beslagstukken. De

Colofon

Erfgoed Magazine Alkmaar is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroep Erfgoed Alkmaar.

Afbeeldingen Uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar, Joop Elsinga, Ritske Velstra en Judith Flapper.

Opmaak & vormgeving Delta3

Druk ADC Nederland, 's-Hertogenbosch.

(Eind)redactie en interviews Judith Flapper, Allesinbalans.nu

Contact en tips voor de redactie erfgoed@alkmaar.nl

GRATIS abonnement Meld u aan op erfgoedalkmaar.nl voor de digitale nieuwsbrief. Mail naar erfgoed@alkmaar.nl voor het papieren magazine.

Voor uitgebreide artikelen en meer erfgoedverhalen erfgoedalkmaar.nl

Alles over regelgeving en subsidieformulieren alkmaar.nl

Erfgoed Alkmaar